

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΙΑΝΟΣΤΑΘΗ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ - ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟ

Χριστούγεννα, πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου !

Για βγάτε, δείτε μάθετε πώς ο Χριστός γεννιέται!

Γεννιέται και βαφτίζεται στο μέλι και στο γάλα.

Το Δωδεκαήμερο, μια περίοδος με τεράστια σημασία στη ζωή του λαού, άρχιζε την πρώτη μέρα των Χριστουγέννων και τελείωνε την παραμονή των Θεοφάνιων. Ήταν μια συνεχής αλυσιδωτή γιορτή, μια περίοδος που χαρακτηρίζονταν από θρησκευτική κατάνυξη και πνευματική ανασυγκρότηση. Ήταν όμως και οι μέρες που ο άνθρωπος έπρεπε να ξεκουραστεί και με ξανανιωμένες τις δυνάμεις να αρχίσει πάλι τον κύκλο της ζωής, με μεγαλύτερη όρεξη, θάρρος και ελπίδα για το μέλλον.

Το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων, τοποθετημένο μέσα στη καρδιά του χειμώνα, με τα βρασμένα καινούργια κρασιά, τις φρέσκες ρακές, το μπόλικο χοιρινό κρέας και τις μεγάλες φωτιές στο τζάκι, γεννούσε διάθεση για χαρά, τραγούδι, χορό και γλέντι. Το σπίτι γινόταν μια αληθινή ζεστή φωλιά. Γιορτές σταθμός στο διάβα του χρόνου και ο πιο δυνατός μαγνήτης που τραβούσε τους ξενιτεμένους στα σπίτια τους.

Πολλά και διαφορετικά τα έθιμα και οι δοξασίες του δωδεκαήμερου. Από την παραμονή των Χριστουγέννων έως τα Θεοφάνια, όταν κατά τη λαϊκή πίστη, τα νερά είναι αβάφτιστα, έρχονται οι Καλικάντζαροι και πειράζουν τους ανθρώπους. Αλλά τι είναι οι Καλικάντζαροι ; Είναι δαιμόνια που εμφανίζονται μόνο το δωδεκαήμερο και έρχονται κάτω από τη γης . Όλο τον χρόνο πελεκούν με τα τσεκούρια να κόψουν το δέντρο που βαστάει της γης, αλλά όταν κοντεύουν να το κόψουν, έρχεται ο Χριστός και μονομιάς ξαναγίνεται το δέντρο και τότε τα δαιμόνια ανεβαίνουν πάνω στη γης και πειράζουν τους ανθρώπους.

Οι καλικάντζαροι έφευγαν με τις φωτιές κι όταν αυτές δεν ήταν αρκετές, για να τους διώξουν χτυπούσαν και κουδούνια. Φόβος και τρόμος τους ο σταυρός και οι παπάδες. Όλοι τους φοβόντουσαν, εκτός από τις μαμές. Το λαϊκό πνεύμα και η ιδέα της αναγκαιότητας, έκανε τους ανθρώπους να τις εξαιρέσουν από τον κίνδυνο των καλικαντζάρων. Έτσι, μπορούσαν να προσφέρουν τη βοήθειά τους στις ετοιμόγεννες, όποια ώρα της νύχτας κι αν τις φώναζαν .

Τα κάλαντα, δεν είναι, παρά ένα πυκνανακάτεμα αρχαίων ειδωλολατρικών και χριστιανικών εθίμων, που οι ρίζες τους ξεκινάνε από την αρχαιότητα. Ύστερα περνάνε στο Βυζάντιο και συνταιριασμένα με την αναπαράσταση της νύχτας της γέννησης του Χριστού, παίρνουν καινούργια μορφή και περιεχόμενο. Τα κάλαντα, πήραν το όνομά τους από τις αρχαίες Ρωμαϊκές καλένδες..

Αν και η ονομασία είναι ρωμαϊκή, οι ρίζες του εθίμου βρίσκονται στην ελληνική αρχαιότητα, στην Ειρεσιώνη. Η Ειρεσιώνη ήταν σύμβολο κι έθιμο μαζί . Σύμβολο της ευφορίας και της γονιμότητας της γης. Οι αρχαίοι γύριζαν από σπίτι σε σπίτι, τραγουδώντας :

«Στο σπίτι τούτο πού ρθαμε, του πλουσιονοικοκύρη,
ν' ανοίξουνε οι πόρτες του να μπει ο πλούτος μέσα
να μπει ο πλούτος κι η χαρά κι η ποθητή ειρήνη,
για να γεμίσουν τα σταμνιά μέλι, κρασί και λάδι».

Τι διαφορετικό λένε τα δικά μας τραγούδια απ' αυτό ... Όπως τώρα έτσι και τότε, σε όσα σπίτια πήγαιναν και τραγουδούσαν, οι νοικοκυρές τους δίναν διάφορα φιλοδωρήματα...

Ύστερ' απ' αυτά, μπορεί να πει κανείς, πως τα κάλαντα, τα σούρβα και τ' άλλα έθιμα, που εξακολουθούν να γιορτάζονται και σήμερα ακόμα σε πολλά μέρη της πατρίδας μας, δεν είναι έθιμα που μεταφέρθηκαν και μεταφυτεύτηκαν από τη Ρώμη στην Ελλάδα. Κι αυτό γιατί προϋπήρχαν από την αρχαιότητα και μόνο τα ονόματά τους αλλάξαν με ονομασίες λατινικές, όπως συμβαίνει και σήμερα με τα «φεστιβάλ», τα «πάρτυ», ενώ και τα πανηγύρια και τα γλέντια υπήρχαν, πριν αλλάξουν και πάρουν καινούρια ονόματα για διαφόρους λόγους, κυρίως οικονομικούς και τουριστικούς.

Τα κάλαντα που τραγουδάνε σήμερα στις πόλεις και στα χωριά και αρχίζουν μονότονα με το «Καλήν εσπέραν άρχοντες» και «Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά» κι έγιναν πανελλήνια με τη διάδοσή τους απ' τα σχολεία, δεν είναι γνήσια τραγούδια του λαού, βγαλμένα μέσα απ' τη ψυχή του. Ο καλαντάρης έπρεπε να είχε έμφυτο το στοιχείο του αυθορμητισμού, του αυτοσχεδιασμού, της στιχοπλοκίας και της μουσικότητας. Αυτά τον έκαναν διακριτό απέναντι στους άλλους, αλλά και επιθυμητό, ώστε να ανοίξει κανείς το σπίτι του και να ακούσει τα κάλαντα.

Στην πατρίδα μας τα κάλαντα τα τραγούδια του «αγερμού», όπως τα χαρακτηρίζει η λαογραφία άνθισαν την ίδια εποχή, που άρχιζε ν' ανθίζει και το δημοτικό τραγούδι

Πρώτα θα πήγαιναν στο σπίτι του παπά. Ο παπάς, σαν αντιπρόσωπος του θεού στο χωριό, θεωρούνταν το πιο σεβάσμιο πρόσωπο κι η αρχή έπρεπε να γίνει απ' αυτόν. Γι' αυτό και πριν ακόμα πλησιάσουν στο σπίτι του, άρχιζαν το τραγούδι:

Απάνω σε μοσκομηλιά και κάτω σ' άγιο κλήμα

Ιδώ κοιμάτ' ο Δέσποτας μι του σταυρού στου χέρι,

Μι του σταυρό, μι του χαρτί, μι τα' άγιο του βαγγέλιου.

Κανένας δεν τουν ξύπνησι, κανας δεν τουν ξυπνάει.....

Η ευχή ήταν γεροσύνη, χαρά. Χωρίς αυτά καμία αξία δεν είχαν τα πλούτη...

Δεν έλεγαν τα κάλαντα μόνο στα σπίτια που είχαν πένθος.

Σε όλα τ' άλλα περνούσαν με τη σειρά...κι αν κάποιος δεν άνοιγε άκουγε το..

Αφέντη μου στην κάπα σου ινιά χιλιάδες ψείρες!

Άλλες γεννούν, άλλες κλωσούν και άλλες αυγομαζώνουν και άλλες τον θιό παρακαλούν,

να μη τις ζεματίσουν.

Στο τέλος καταριόνταν κιόλας λέγοντας

-φούρνος να μην καπνίς(ι)!! Κόκουτας να μη λαλής(ι)!!

Οι φωτιές που άναβαν κι ανάβουν ακόμα σε κάποιες περιοχές της πατρίδας μας, είναι κατάλοιπα της ηλιολατρίας, σύμβολα υγείας, γονιμότητας και καθαρισμού. Ο λαός, νιώθοντας πως κάτι συντελείτε και αλλάζει στη φύση, τις νύχτες του Δωδεκαήμερου τις λέει «γκαστρωμένες».

Και πραγματικά! Ύστερα από τις 22 του Δεκέμβρη, που ο ήλιος αρχίζει να βλέπει πιο πολύ το βόρειο ημισφαίριο, και η μέρα αρχίζει να μεγαλώνει, οι «γκαστρωμένες» νύχτες που κοιλοπονούσαν ως τώρα, αρχίζουν να μικραίνουν και να ξεφουσκώνουν, σαν να γεννάνε.

Παλιότερα στη πατρίδα μας, τα Χριστούγεννα δεν είχαν τη βαρύτητα και την επισημότητα της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων. Ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, τα γεννητούρια ενός παιδιού έφερναν τη χαρά, μα δεν είχαν τόση σπουδαιότητα, όση τα βαφτίσια του.

Ο στολισμός του χριστουγεννιάτικου δέντρου, που έκανε την εμφάνιση του στην Ελλάδα την εποχή της βασιλείας του Οθωνα, και ο στολισμός του καραβιού στις νησιωτικές περιοχές είναι έθιμο που αποτελεί μέχρι σήμερα τη γραφικότερη διακόσμηση όλων σχεδόν των Ελληνικών σπιτιών.

Όσο τα παιδιά στόλιζαν το χριστουγεννιάτικο δέντρο οι νοικοκυρές ζύμωναν με ιδιαίτερη ευλάβεια **το ψωμί του Χριστού**. Μαζί με τα χριστόψωμα οι νοικοκυρές έφτιαχναν και κουλούρες για τα «βαφτιστήρια» τους, καθώς και δύο κουλούρες με τρύπα στη μέση για τα ζώα, που τις λέγανε «κριτσέλια» και τις κρεμάγανε στο παχνί.

Οι άντρες του σπιτιού αναλάμβαναν **το σφάξιμο των γουρουνιών**. Όταν σφαζαν το γουρούνι, η νοικοκυρά έβαζε κοντά στο κεφάλι του ένα «φκυάρι» με λίγα αναμμένα κάρβουνα και «θυμίαμα», για να μην το «μαγαρίσ'ν τα σκαλικάτζούρια». Τα σπλάχνα του κάτι λέγανε για το τυχερό του σπιτιού, που έπρεπε να το ξέρει ιδιαίτερα ο νοικοκύρης του σπιτιού.

Η σφαγή των γουρουνιών ήταν γεγονός πολύ σημαντικό για τους ανθρώπους. Τους έδινε χαρά, τους έκανε να ξεχνούν τα βάσανα τους, να έρχονται πιο κοντά με τους συνανθρώπους τους και να μοιράζονται μαζί τους τα βάρη που κουβαλούσαν στην καθημερινότητα τους. Για αυτούς τους λόγους το χοιρινό κρέας είχε την κυριότερη θέση στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Η γουρουνοχαρά και το πνεύμα των Χριστουγέννων, ενίσχυαν το αίσθημα της αλληλεγγύης. Αν ένας συγχωριανός δεν είχε γουρούνι, όλοι οι άλλοι του στέλναν από ένα κομμάτι κρέας, και τον βοηθούσαν να χαρεί κι αυτός με την οικογένεια του.

Κατά τη διάρκεια των εορταστικών ημερών, όπου η οικογένεια ξανανταμώνει, είναι φυσικό να έρχονται στη θύμηση των μελών, οι συγγενείς που έχουν πεθάνει. Έτσι θα

πάνε στο νεκροταφείο για να τιμήσουν τη μνήμη τους ξανά.

Την ευετηρία προσπαθούν να επιτύχουν με το κέρασμα της βρύσης.

Στην Β. Εύβοια την Πρωτοχρονιά δεν θα πουν καλημέρα, πριν γίνει το καλημέρισμα. Ένας από το σπίτι θα πάει πρωί – πρωί στη βρύση να την καλημερίσει, να πλυθεί και να φέρει νερό αμίλητο. Στο σακούλι είχε καρπούς που τους έριχνε στη βρύση λέγοντας. **"Όπως τρέχει το νερό σ' βρυσούλα μ', έτσ' να τρέχ' και το βιο μ'"**. Θα χει μαζί του ακόμη ένα κλαρί ελιάς και μια πέτρα με τα οποία, όταν μπει στο σπίτι, θα χτυπήσει όλους στο μέτωπο για γεροσύνη. Μεγάλη σημασία έδιναν όμως και στον πρώτο ξένο καλημεριστή που έπρεπε να' χε τυχερό για να πάει καλά όλη η χρονιά.

Όταν έμπαινε στο σπίτι έλεγε τις ευχές του και η νοικοκυρά τον έβαζε να κάνει το φώλο ή πρόσφωλο. Του' δίνε δηλαδή την πέτρα την οποία έβαζε κάτω από ένα μαξιλάρι και καθόταν πάνω. Αυτό γινόταν για να γεννάνε οι κότες πολλά αυγά και οι κλώσες να βγάζουν όλα τα πουλιά.

Πράξεις συμβολικές που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της ευτυχίας του σπιτιού είναι το σκάλισμα της φωτιάς, το σκόρπισμα σιταριού ή κριθαριού στην αυλή, το σπάσιμο του ροδιού. Ο νοικοκύρης αφού το ευλογήσει στην εκκλησία μπαίνοντας στο σπίτι σπάει το ρόδι λέγοντας εκτός των άλλων..... κι όσες ράγες έχει το ρόιδο, τόσες λίρες να έχει η τσέπη μας όλη τη χρονιά".

Αλλού, σκαλίζοντας τη φωτιά, έριχναν «αλάτι» ως σύμβολο της γονιμότητας κι όπως «απδούσε» το αλάτι, έτσι θ' απδούσε και το βίο στο σπít (ι) τ' νοικοκύρ (ι)».

Ένα σημαντικό έθιμο της Πρωτοχρονιάς ήταν τα ρουγκατσιάρια.

Στα Θεσσαλικά λιουγκατσάρια, γύριζαν από σπίτι σε σπίτι και από χωριό σε χωριό χορεύοντας και τραγουδώντας τον Άϊ Βασίλη και άλλα ευχαιτικά και επαινετικά τραγούδια. Με τα ρουγκατσιάρια δεν γινόταν, παρά μια αναπαράσταση κι ένας συμβολισμός του θανάτου και της ζωής, της ανάστασης και του ξυπνήματος της φύσης από τη χειμωνιάτικη νάρκη, το διάξιμο του παλιού απ' τον καινούργιο χρόνο.

Στη Μακεδονία «Παλιός άγραφος νόμος έλεγε, πως αν τα ρουγκατσιάρια ενός χωριού πατούσαν τα σύνορα του άλλου χωριού, εκείνοι, για να τους αφήσουν να περάσουν, έπρεπε να δηλώσουν υποταγή, περνώντας κάτω από τα σπαθιά των άλλων. Όταν αυτό δε γινόταν ακολουθούσε τσακωμός που κάποιες φορές εξελισσόταν και σε σφαγή. Με παρέμβαση της εκκλησίας στα χρόνια της τουρκοκρατίας τα σπαθιά αντικαταστάθηκαν με ξύλινα ομοιώματα.

Στη Θράκη από την παραμονή μέχρι το μεσημέρι της Πρωτοχρονιάς ομάδες αντρών **μεταμφιεσμένοι σε «γκαμήλες» και «ντιβιτζήδες» (καμηλιέρηδες) πραγματοποιούν «αγερμούς» στα σπίτια του χωριού και χορεύουν.**

Όσοι ήταν μαλωμένοι από καιρό, τελειώνοντας η πρώτη λειτουργία του χρόνου στην εκκλησιά λέγανε «Χρόνια πολλά και χωρεμένα!». Έτσι δινόταν η ευκαιρία στους ανθρώπους να φιλιωθούν και να ξεχάσουν την έχθρα και τα μίσση, που τους χώριζαν..

Με τον καινούργιο χρόνο υποδέχονται και τον Άϊ- Βασίλη που με την προσωπικότητά του δίνει ζωή και αίγλη στο Δωδεκαήμερο. Γίνεται φορέας και χορηγός των ευχών και της ευλογίας. Για τους αγρότες μας μάλιστα, ο άγιος Βασίλειος δεν είναι ο άνθρωπος των

γραμμάτων που, όπως λέγει το τραγούδι, «βαστά εικόνα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι », αλλά γεωργός !

Ένα παλιό έθιμο θέλει τους Έλληνες από τα Φάρασσα της Καππαδοκίας την Πρωτοχρονιά να ψάλλουν μέσα στην εκκλησία- τροπάρια για τον Άη Βασίλη, και όταν τελείωνε η λειτουργία τότε όλοι έβγαιναν και χόρευαν έξω από το προαύλιο το χορό Ες Βασίλη. Με βάση ένα θρύλο ο Ιουλιανός ο Παραβάτης είχε απειλήσει ότι θα κάψει την Καισάρεια. Τότε ο Βασίλειος, Μητροπολίτης Καισάρειας, πήγε και προσευχήθηκε σε μία σπηλιά πάνω στο βουνό, όπου ήταν μία εικόνα της Παναγίας. Όταν κατέβηκε, ήρθε η είδηση πώς ο Ιουλιανός σκοτώθηκε σε μάχη! Σύμφωνα με τον θρύλο αυτό όλος ο κόσμος τότε, ανέβηκε στο βουνό, στη σπηλιά, για να ευχαριστήσει την Παναγία πού τους έσωσε. Στο πρόσωπο του αγίου Βασιλείου ο λαός μας βρίσκει τον φιλόνητο και ταπεινό ποιμενάρχη που ευλογεί και φέρνει καλή τύχη στα σπιτικά μας. Έρχεται να πάρει κι αυτός ένα κομμάτι από την πρώτη πίτα του χρόνου, την πίτα που ο λαός έδωσε το όνομα του, αφού όπως μας λέει η παράδοση, καθιερώθηκε από τον ίδιο.

Το κόψιμο της βασιλόπιτας, ήταν μια ιεροτελεστία στην οποία θα έπρεπε να πάρουν μέρος, όχι μόνο όσοι βρίσκονταν στα σπίτια τους, μα και οι ξενιτεμένοι, που βρίσκονταν μακριά απ' αυτά, καθώς και ο αόρατος νυχτερινός επισκέπτης όλων των φτωχών και των καταφρονημένων .. Πέρα από το κομμάτι του χριστού της παναγιάς του αγίου και των μελών της οικογένειας υπήρχε πάντα και το κομμάτι του φτωχού..

Φτιάχνοντας τη βασιλόπιτα οι νοικοκυρές εκτός από το νόμισμα, που θα έφερνε καλοτυχία σε όποιον το τύχαινε, έβαζαν συνήθως μέσα, λίγους κόκκους σιτάρι, κριθάρι, ή μαλλί .. Πίστευαν πως τα σύμβολα αυτά θα βοηθούσαν την παραγωγή και την κτηνοτροφία του σπιτιού. Άλλοι πάλι, πως ,αν σε κάποιον τύχαινε το κομμάτι με το κριθάρι θα γινόταν καλός γεωργός, ή το μαλλί καλός τσοπάνος. Ίσως κάποτε η βασιλόπιτα να χρησιμοποιήθηκε, σαν μέσο κατανομής της εργασίας, για να φαίνεται, πως οι δουλειές μοιράζονταν από τον Αϊ- Βασίλη και όχι από ανθρώπους»

Τα Θεοφάνια είναι για το λαό μεγάλη γιορτή, θεότρομη , επειδή τότε αγιάζονται τα νερά και φεύγουν τα παγανά . Ο αγιασμός των υδάτων γίνεται αρχικά την παραμονή των Θεοφανίων στην εκκλησία και λέγεται «πρωτάγιαση ή φώτιση». Στη συνέχεια ο παπάς , με τον Σταυρό και την πρωτάγιαση, επισκέπτεται όλα τα σπίτια και αγιάζει με ένα κλωνί βασιλικού όλους τους χώρους του σπιτιού. Την πρωτάγιαση τη ρίχνουν και στα κτήματά τους και στις βρύσες. Έτσι, η μέρα των Φώτων δεν είναι μόνο μέρα καθάρσης και εξαγνισμού των ανθρώπων, αλλά και ξανανιώματος της φύσης και της ζωής. Με το πέρας του παπά από τα σπίτια, όλες οι νοικοκυρές καθαρίζανε όχι μόνο τα σπίτια τους, μα και τα ρούχα και τα τζάκια, μαζεύοντας τη στάχτη του Δωδεκαημέρου για να τη ρίξουν στ' αμπέλια και στα χωράφια.

Οι καλικάντζαροι, παίρνοντας μυρουδιά πως ο παπάς θα έβγαине να τους κυνηγήσει και να τους διώξει με την αγιαστούρα του, αρχίζαν και φώναζαν μεταξύ τους:

Φεύγατε να φύγουμε! Έρχετ' ο ζουρλόπαπας

με την αγιαστούρα του και με την βρεχτούρα του!

Σεβασμιότητα, σεβαστοί πατέρες, αγαπητοί φίλοι. Επιχείρησα να παραθέσω όσο πιο συνοπτικά μπορούσα, τα ήθη, τα έθιμα και τις δοξασίες του λαού μας κατά την περίοδο του Δωδεκαήμερου. Τίθεται όμως το ερώτημα. Καλά όλα αυτά. Ξυπνούν θύμησης και γλυκές αναμνήσεις. Μπορούν όμως να προσφέρουν κάτι στο σύγχρονο άνθρωπο και τη σύγχρονη κοινωνία μιας κι όλα αυτά είχαν σαν σημείο αναφοράς την παραδοσιακή κοινωνία?

Στο ερώτημα αυτό η απάντηση είναι ίδια κατά τη γνώμη μου με αυτή που μπορούμε να δώσουμε για την αξία της παράδοσης σήμερα. Ναι, μπορούν να λειτουργήσουν στη σύγχρονη κοινωνία αρκεί να πάρουμε τις αξίες και τις αρχές που απορρέουν από τη λαογραφία των Χριστουγέννων και να τις μπολιάσουμε στο σύγχρονο τρόπο ζωής. Θα ήταν αφέλεια και λάθος μεγάλο αν πιστεύαμε πως όλα όσα προανέφερα θα μπορούσαν να βρουν εφαρμογή στη σύγχρονη κοινωνία. Κανείς μας δεν υποστηρίζει να γυρίσουμε στο παρελθόν. Κανείς δε λέει πως όσα γίνονταν στο παρελθόν ήταν καλά και άγια. Τα στοιχεία εκείνα όμως της παράδοσης, που έκαναν καλύτερους τους ανθρώπους πρέπει να τα βγάλουμε στην επιφάνεια και να τα κάνουμε βιωματικά στοιχεία της ζωής μας.

Την αλληλεγγύη στις σχέσεις των ανθρώπων που βγαίνει μέσα από τα ήθη και τα έθιμα των Χριστουγέννων τη χρειαζόμαστε σήμερα?

Τη διακριτικότητα και την αγάπη στις σχέσεις των ανθρώπων τη χρειαζόμαστε σήμερα? (θυμηθείτε πως για να μην προσβάλλουν παλιά το συμπατριώτη που δεν είχε κρέας για να φάει αυτές τις μέρες, το τοποθετούσαν κρυφά στο φανάρι στην εξώπορτα. Μας προβληματίζει καθόλου αυτό?).

Στολισμένες βιτρίνες χιλιάδων ευρώ, συχνά τις βλέπουμε δίπλα σε σκουπίδια περιστοιχισμένες από ρακένδυτους συνανθρώπους μας. Δεν ενοχλεί αυτό την αισθητική μας?

Τη πνευματική ανασυγκρότηση που διακατείχε τους ανθρώπους της όχι και τόσο μακρινής εποχής, τη χρειαζόμαστε και στις μέρες μας που η ιεράρχηση των αξιών είναι στρεβλή και αναντίστοιχη με τις αρχές του ανθρωπισμού και της συντροφικότητας.

Η έγνοια για το συνάνθρωπο που τείνει στις μέρες μας να είναι υπόθεση μόνο φορέων κι όχι συνανθρώπων, παλιά ήταν δεδομένη. Πότε ήταν άραγε καλύτερα?

Αν όλα αυτά είναι αναχρονισμός τότε ναι, δεν έχουν αξία και άρα θέση στη σύγχρονη κοινωνία μας. Θεωρώ όμως, ότι μέσα μας, ξέρουμε όλοι ότι είναι αυτά που μας λείπουν. Τα ξέρουμε. Καιρός λοιπόν να τα μελετήσουμε, να τα κοινωνήσουμε και μέσα κι απ αυτά να ανανήψουμε.

Καλά μας Χριστούγεννα.